

Södertörns högskola | Institutionen för kultur och kommunikation
Kandidatuppsats 15 hp | Filosofi C | Vårterminen 2012

"Människan, djuret och den metafysiska skillnaden"

- En kritisk jämförelse mellan Peter Singer och Jacques
Derrida.

Av: Nicklas Lindgren
Handledare: Hans Ruin

Abstract

När man inom filosofihistorien diskuterat frågan om djuret, har utgångspunkten ofta varit en negativ kontrast till det mänskliga. Medan människan tillskrivits förmågor som medvetenhet, rationalitet och förmåga till tal och språk, har djuret framställts som något som brister i dessa egenskaper. Dock har det uppkommit nya teorier om djuret som skiljer sig från en sådan metafysisk tradition. Peter Singer lyfter i sin bok, *Praktisk Etik*, att *medvetande* och *självmedvetandeargument* som syftat till att tillskriva människan en särställning gentemot djuret inte längre kan vidmakthållas. Vi har snarare skäl att tro det omvända. Jacques Derrida är likt Singer intresserad av att ändra synen på djuret som en brist i relation till det mänskliga men Derrida föreslår en radikalare lösning. Vi måste enligt Derrida *dekonstruera* ("bryta ner") det *antropocentriska, metafysiska subjektet* - och de strukturer som inbegrips i det - för att se hur dess innehåll har fått människan att bruka våld mot djuret. Även om Derrida och Singer skiljer sig när det gäller att problematisera den metafysiska distinktionen mellan människa och djur. tar man avstamp från samma punkt, nämligen från Jeremy Benthams *lidandebegrepp*.

When discussing the issue of the animal within the history of philosophy, the aspect has often been somewhat of a negative contrast to what is humane. Whilst the human race has been attributed with abilities such as consciousness, rationality and the ability to speak, the animal has been described as something that lacks these abilities. However, new theories concerning the animal have arisen, theories that differentiate from such metaphysical tradition. In *Praktisk Etik*, Peter Singer raises an argument claiming that *consciousness* and *self-consciousness* concerning the matter of attributing humans with an exceptional position towards the animals, no longer can be admitted as valid. We more likely have the reason to believe the opposite. Jacques Derrida is like Singer interested in changing the attitude towards the animal as a flaw in relation to what is humane, but Derrida proposes a more radical solution. According to Derrida, we have to *deconstruct* the *anthropocentric, metaphysical subject* – and the structures that embodies this – to be able to see how its content has made the human being maltreat the animal. Although Derrida and Singer separate in their opinions concerning the problematizing of the metaphysical distinction between the human being and the animal, they take off from the same point of view, namely from Jeremy Bentham's *concept of suffering*.

Innehållsförteckning:

1. Inledning	4
1.1. Arbetets syfte.....	6
1.2. Arbetets metodologiska tillvägagångssätt	7
2. Bakgrund	8
2.1. Aristoteles "Zoon logon echon"	9
2.2. Descartes och djuret	9
2.3. Benthams diskurs om lidande.....	11
3. Peter Singer	14
3.1. Bakgrund till Singers argumentation.....	14
3.2. Singer om Benthams "lidandebegrepp"	15
3.3. Medvetet liv	16
3.4. Självmedvetet liv.....	17
3.5. Tolkning av Singers resonemang.....	20
5.5.1. Vändningen hos Singer	21
4. Derrida och djuret	24
4.1. Mötet med djurets blick	24
4.2. Perspektivskiftningen i Benthams "lidandebegrepp"	25
4.3. <i>L'animot</i>	26
4.4. Gränsdragningen mellan människan och djuret?.....	27
4.5 Dekonstruktion av det mänskliga subjektet och "Carnofallogocentrism"	28
5. Analys: En komparativ jämförelse av Singers och Derridas relation till djuret och människan	30
5.1. Singer och Derrida om Benthams lidandebegrepp	30
5.2. Den metodologiska skillnaden, Derridas dekonstruktion av det metafysiska subjektet och "Carnofallogocentrism"	31
5.2.1. Singer om människans köttätande attityd	34
5.3. Etiska konsekvenser hos Derrida	35
5.3.1 "Vegetarianism?"	37
5.4 Avslutande ord: Singer, Derrida och djuret.....	37
6. Källhänvisning	40

1. Inledning

Frågan om djuret och det djuriska har inom filosofihistorien ofta tillskrivits en låg prioritet. När man väl har talat om djuret har det ofta handlat om att sätta det djuriska i kontrast till det mänskliga, för att framhålla människans högre förmåga. Aristoteles beskrivning av människan tar sig uttryck genom egenskapen av att vara ett djur med förnuft eller logos (*"Zoon logon echon"*) medan Descartes sätter djuret i en position som en själlös automat. Såväl Aristoteles som Descartes teorier, speglar tanken på att mänskliga egenskaper på ett eller annat vis är exkluderade från djuret. Exempel på traditionellt mänskliga egenskaper som syftat till att distansera djur och människa, är människans påstådda förmåga till ett utvecklat språk, ett medvetande och självmedvetande samt rationalitet. Det är troligt att djurets påstådda brist på de nämnda egenskaperna, är en betydande faktor till dess låga status i jämförelse med människan. Det är tänkbart att den metafysiska tradition som förnekat mänskliga egenskaper hos djuren, har legat till grund för vårt legitimerande av att använda djuret som ett redskap för människans intresse i olika frågor. Rätten till liv har och är inte en rätt som fullt innefattas av djuret.

Det finns dock inslag inom filosofihistorien som syftat till att ifrågasätta distinktionen mellan människa och djur. Hos 1700-tals filosofen Jeremy Bentham kunde man för första gången se en strävan till att ändra frågan om djuret. Istället för att fråga om djurets förmåga till rationalitet och språk, ville Bentham lyfta frågan om djurets förmåga till att lida. Efter Benthams lyftande av "lidandebegreppet" öppnades en ny dörr för djurrättsfilosofiska frågor och en av vår tids mest framstående djurrättsfilosofer, Peter Singer, influerades av Benthams tankar. Singer anses vara en av de mest framträdande djurrättsfilosoferna och hans *Animal Liberation* som publicerades 1975 har haft ett stort inflytande för frågor som rör djurets rätt. I *Animal Liberation* antar Singer en *preferensutilitaristisk* utgångspunkt vilket innebär att man ser en handling som god eller rätt, om det är den handling som tillfredställer flest intressen.¹ I den andra upplagan av Singers bok, *Praktisk Etik*, utvecklar Singer sina djurrättsfilosofiska tankar utifrån den preferensutilitaristiska positionen.

¹ Singer, Peter. *Praktisk Etik – Andra upplagan*. Thales Stockholm 1996, s 24.

Det är också utifrån Singers bok *Praktisk Etik*, som jag kommer redogöra för de teorier som problematiserar den "traditionella distinktionen" som gjort sig gällande mellan människa och djur. Singers metodologiska utgångspunkt tar sig uttryck i att de "*traditionellt och specifikt mänskliga egenskaperna*", också är egenskaper som vissa djur kan inneha.² Han föreslår en utgångspunkt i djurfilosofiska frågor som är grundad i Benthams förmågan till att känna lidande eller välbehag. Den traditionella distinktionen mellan det mänskliga och djuriska, som präglat det filosofiska tänkandet ända sedan Aristoteles "*Zoon logon echon*", ifrågasätts av Singer och synen på djurets distanserade relation till människan ter sig inte längre lika självklar.

En "djurfilosof" som inte är lika välkänd som Peter Singer, är Jaques Derrida. Derrida har sina rötter inom en kontinental filosofitradition där djurfilosofiska frågor ofta setts med ointresse. Jack Reynolds beskriver i sin artikel att Derrida framförallt gjort sig känd för utvecklingen av ett *dekonstruktivistiskt perspektiv*. Kortfattat innebär det ett tänkande som syftar till att belysa och bryta ner dominant tankestrukturer som påverkat vårt tänkande om exempelvis språk, rationalitet eller bedömning av rätt och fel.³ Likt Singer ifrågasätter Derrida den "traditionella distinktionen" som syftar till att särställa människan från djuret. Dock angriper Derrida den traditionella distinktionen utifrån en metodologi som skiljer sig från Singers.

Medan Singer utgår från att vissa djur kan ha mänskliga egenskaper och att det finns något problematiskt med att tro att det finns specifikt mänskliga egenskaper, ifrågasätter Derrida huruvida vi överhuvudtaget kan eller bör tillskriva djur mänskliga egenskaper. Det är enligt Derrida på tiden att vi börjar se det enskilda djuret som ett eget subjekt och inte något som ska mätas utifrån mänskliga kvaliteter. Dessa åsikter framför Derrida i sin bok *L'animal que donc je*

² Med de "*traditionellt och specifikt mänskliga egenskaperna*", avses de egenskaper som beskrevs i inledningen. De är människans påstådda förmåga till ett utvecklat språk, medvetande och ett självmedvetande samt förmågan till rationalitet.

³ Jack Reynolds (2011). Internet Encyclopedia of Philosophy: *Jacques Derrida*. <http://www.iep.utm.edu/derrida/>

suis.⁴ Utöver det kommer jag använda mig av Matthew Calarcos bok *Zoographies, The question of the animal from Heidegger to Derrida*, där Calarco redogör för Derridas tankar om djuret.⁵ Det är framförallt dessa texter jag kommer utgå från när jag redogör för hur Derridas dekonstruktivistiska synsätt kan ta sig uttryck i förhållande till den traditionella distinktionen mellan människan och djuret.

1.1. Arbetets syfte

Med den inledningen i åtanke, syftar jag att närma mig den "mänskliga -djuriska" distinktionen som gjort sig gällande inom filosofins historia. För att göra det kommer jag att redogöra för Peter Singers samt Jacques Derridas syn på den "traditionella distinktionen" angående människan och djuret. Utgångspunkten kommer ligga i de filosofiska teorierna som framställs i Singers *Praktisk Etik* och Derridas *L'animal que donc je suis (The Animal That Therefore I Am)*, samt Calarcos *Zoographies, The question of the animal from Heidegger to Derrida*. Arbetets syfte är delvis att belysa och angripa den rådande och traditionella distinktionen mellan människan och djuret ur ett djurrättsfilosofiskt perspektiv. Min avsikt är också att utföra vad som skulle kunna kallas en "komparativ meta - metodologisk analys" av de två olika filosofiska traditioner som Singer och Derrida ger uttryck för. Mot bakgrund av den komparativa redogörelsen av Singer och Derrida, kommer frågan om vad dessa teorier kan eller bör få för etiska konsekvenser att löpa genom arbetet, och den etiska frågan kommer ges plats i min analys av Singers och Derridas teorier.

Utifrån Derridas och Singers teorier hoppas jag kunna närma mig frågan om djuret och hur vi kan eller bör se på distinktionen mellan människa och djur, utifrån ett etiskt förhållningssätt. Frågan som står på spel i arbetet är om den rådande gränsdragningen mellan människa och djur är något vi fortfarande kan eller bör vidmakthålla? Kan det vara så att den rådande distinktionen är i behov av en omvärdering och ett dragande av helt nya gränser, eller är det möjligt att den rådande distinktionen inte längre borde existera?

⁴ Derrida, Jacques . Den engelska översättningen har titeln *The Animal That Therefore I Am*. Redigerad av Marie-Lousie Mallet. Översättning David Wills Fordham University Press. New York 2008.

⁵ Calarco, Matthew, *Zoographies, The question of the animal from Heidegger to Derrida*. Columbia University Press. New York 2008

1.2. Arbetets metodologiska tillvägagångssätt

När jag i arbetet berör distinktionen mellan människan och djuret, kommer en central utgångspunkt ligga i människans benägenhet att "ge sig rätt" till ett dödande av djuret. Den främsta anledningen till den valda utgångspunkten beror på att vår tilltro till ett "rättfärdigat dödande" av djuret, ger en mer precis och en konkret bild av hur människan distanserar sig från djuret. Att först ställa frågor om *hur* och *varför* djuret förvägrats sin rätt till liv, framstår för mig som en nödvändig och grundläggande förutsättning om vi på riktigt vill undersöka den rådande metafysiska distinktionen mellan människan och djuret. Även om frågan om djurets rätt till liv är den primära utgångspunkten, kommer jag utifrån Singers och Derridas teorier redogöra för hur ett tänkbart nästa steg – efter att djuret fått tillbaka sin rätt till liv – skulle kunna se ut, men också vilka etiska konsekvenser ett sådant steg kan tänkas få.

2. Bakgrund: "Från logos till lidande"

Jag kommer i bakgrunden ge en kortare presentation av Aristoteles tankar om djuret och om människan som beskrivs som det rationella djuret ("zoon logon echon") men också Descartes tankar om djuret som en "själlös automat".

Anledningen till att jag gör ett nedslag i Aristoteles och Descartes, är att deras tankar om människan och djuret haft en betydande roll inom den metafysiska traditionen som präglat det filosofiska tänkande kring det "djuriska" och det "människliga". Jag kommer också redogöra för Jeremy Benthams lyftande av frågan om djurets förmåga till lidande, vilket är en tanke som influerat såväl Singer som Derrida. Ambitionen med bakgrunden är också att närma sig hur Aristoteles, Descartes och Benthams tankar kan ha påverkat idén om vilken "rätt till liv" som erkänts djuret. Tanken på djuret som en varelse som bör inneha rätt till liv är en fråga som kommer intressera såväl Singer som Derrida.

2.1. Aristoteles "Zoon logon echon"

Även om uppkomsten av djurrättsliga frågor och lagar som syftar till att skydda djuret från en viss behandling, fick sitt uppsving under 1900-talets senare hälft, går frågan om djuret betydligt längre bak i tiden. I filosofihistorien brukar Aristoteles betecknas som en av de första filosofer som berörde frågan om djuret och människan. Aristoteles tanke var att det i naturen finns en naturlig hierarki bland alla levande varelser. Såväl växter, djur och människor har förmågan att ta upp näring och växa. Skillnaden är dock att djuret och människan - till skillnad från växter och träd - är förmögna att erfara medvetna upplevelser. Enligt Scott Wilsons artikel om Aristoteles, innebär Aristoteles idé om en naturlig hierarki att djuren och människan står över växterna och har rätt att använda växterna för sitt eget syfte⁶. På liknande sätt står även människan över djuret. Anledningen till människans särställning över djuret beror på att människan är kapabel till att följa och styra sitt beteende genom förnuftet medan djuret enbart följer sina instinkter⁷. I Aristoteles *Politiken* översätter Karin Blomqvist människan som det "enda djuret" som begåvats med förmågan att kunna tala och genom den

⁶ Scott Wilson (2011). Internet Encyclopedia of Philosophy: *Animals and Ethics: Aristotle*. <http://www.iep.utm.edu/anim-eth/>.

⁷ Ibid.

förmågan kan människan enas om vad som ter sig lämpligt och vad som är olämpligt. Det kan vi se uttryck för när Aristoteles säger följande:

Medan lätet är en signal om smärta eller njutning och därför finns även hos de övriga djuren, så finns talet för att visa på det som är till fördel eller skada, och sålunda även det som är rätt eller orätt. Detta är nämligen något speciellt för människan i jämförelse med de övriga djuren, att hon ensam kan uppfatta gott och ont, rätt och orätt, och så vidare, och det är gemenskap i dessa värderingar som bildar hus och stat.⁸

Likväl som människan ses som ett talande djur kan hon genom sin förmåga till språk också betecknas som ett politiskt djur som är kapabelt att fatta gemensamma beslut på en samhällelig nivå. Det är för Aristoteles en förmåga som djuret verkar sakna.⁹ Utifrån redogörelsen av det mänskliga kontra det djuriska kan vi tolka djurets rättigheter som minimala hos Aristoteles. Djuret har visserligen "rätt" att nyttja växter och träd för sitt eget syfte men i förhållande till det mänskliga befinner man sig i en motsatt relation. Människan innehar enligt Aristoteles principer en rätt att använda djuret till det ändamål som behagar människan. Denna beskrivning av människan som det "rationella djuret" – zoon logon echon – visar att Aristoteles inte ser människan och djuret som helt väsensskilda. Att benämna människan som det rationella djuret – vilket underförstått betyder att djuret är det "a-rationella"- innebär att det som ger människan särställning över djuret är människans förmåga att vara rationell och besitta ett språk. Det som underkastar djuret det mänskliga är således dess avsaknad av rationalitet och logos och inte dess egenskap av att vara ett djur istället för en människa.

2.2. Descartes och djuret

Hos Descartes kan vi se en perspektivskiftning från Aristoteles definition av människan som det rationella djuret. Det är istället tänkandet som lyfts fram, vilket framgår i hans "cogito ergo sum". Enkelt sammanfattat, är människan något som kan tänka medan djuret däremot är exkluderat från ett tänkande.

⁸ Aristoteles. *Politiken, Bok 1*, s 7. Svensk översättning Karin Blomqvist. Paul Åströms förlag. Jonsered 1993.

⁹ Ibid.

Djuret är således exkluderat från det mänskliga även om det kan uppvisa rationalitet.¹⁰ Vidare uttrycker Descartes i sin filosofiska text *Avhandling om Metoden*, att problemet inte är att djuret har en lägre grad av förnuft eller sämre förmåga till rationella tankar än vad människan har.¹¹ Problemet är att djuret inte har något förnuft eller förmåga att tänka alls. Vidare uttrycker Descartes att vi inte ska luras av att tro att djur kan prata och vi ska inte förväxla språket med passioner som kan imiteras av maskiner såväl som av djuren. Vi kan inte tro att djuret kan tala men att vi inte kan förstå dess språk, eftersom djuret inte kan "vittna" om att det tänker det som det säger.¹² Descartes menar att vi kan luras att tro att djuret har ett medvetande då det verkar uttrycka ett språk eller att det verkar reagera på smärta, men att detta bara är "yttre passioner" som djuret är kapabel till att uttrycka. Denna mekanistiska förklaring av djuret skiljer sig från Descartes definition av det mänskliga.

I Scott Wilsons sammanställande artikel om Descartes, beskrivs människan till skillnad från djuret som kapabel till ett komplext beteende som inte beror på enkel respons av stimuli.¹³ Människans beteende beror snarare på vårt förnuft och tänkande som hjälper oss att uppfatta världen på ett visst sätt. En annan skillnad är den mellan "djurets språk" och "människans språk". Som vi såg ovan, hävdade Descartes att djuret visserligen kan uttrycka något som kan liknas vid ett språk men att yttrande beror på ett intuitivt beteende. Människan däremot använder ett språk som uttrycker hennes tankar. Vi kan enligt Descartes inte intyga att en skata eller en papegoja tänker när de ger sig ifrån läten.¹⁴ Det är dock inte så att Descartes nödvändigtvis avfärdar djurets förmåga till att lida.

¹⁰ Derrida, 2008. s 72. Derrida hänvisar i *L'animal que donc je suis* ("The Animal That Therefore I am") till René Descartes, *Discourse on the Method*, översättning Robert Stoothoff, i *The Philosophical Writings of Descartes*, vol.1 (Cambridge: Cambridge University Press, 1985), s 140-41. Det är framförallt i den femte delen av Descartes *Avhandling om Metoden*, som djuret beskrivs i förhållande till människan.

¹¹ Ibid. s 76.

¹² Ibid. s 76-77.

¹³ Scott Wilson (2011). Internet Encyclopedia of Philosophy: *Animals and Ethics: Rene Descartes*. <http://www.iep.utm.edu/anim-eth/>

¹⁴ Derrida, 2008. s 77.

Descartes säger att: "*all that, all that sensible exteriority is something that animals are capable of*".¹⁵ Det handlar snarare om att Descartes ställer sig likgiltig inför frågan om smärta och välbehag. För det första är lidandet hos djuret ett uttryck som inte är en "sann passion". Det beror på att det "automata djuret" först måste övertyga oss om att det är en sann lidelse. Som tidigare nämnt kan inte djuret övertyga oss om det eftersom djuret saknar förmågan till respons.¹⁶

Derrida gör i sin tur ett försök att sammanfatta Descartes åtskiljande av det "automata djuret" och människan, genom att sätta upp två karaktäristiska kriterier för Descartes tankar om djuret. För *det första* saknar djuret förmågan till respons, vilket uttrycker sig i en brist att kunna besvara våra frågor. För *det andra* lider djuret en övergripande brist. En brist som är ojämeförlig med de mänskliga bristerna. För Descartes kan människan se djuret medan djuret inte ser människan.¹⁷ Denna typ av kriterium som Descartes postulerat för att åtskilja människan och djuret, har enligt Derrida påverkat den filosofiska traditionen att se på djuret. Om vi genom tolkning av Aristoteles kunde säga att människan bör ta en minimal hänsyn till "djurets rätt" till liv, är denna rätt hos Descartes obefintlig. Djuret saknar medvetande och förmåga till att tänka och tala .

2.3. Benthams diskurs om lidande

Det är svårt att fastställa när frågan om djurets rättigheter första gången artikulerades. Först 1978 utkom "*the universal declaration of animal rights*" som gav direktiv för hur man får behandla och hantera djur.¹⁸ Ur ett österländskt perspektiv – som framförallt tagit sig uttryck inom hinduismen och buddismen - har man värderat djuret högre i allmänhet än i den västerländska filosofihistorien. Inom den västerländska filosofihistorien har istället tankar som distanserat djuret från människans rättigheter dominerat, vilket vi kan se hos Aristoteles och Descartes. Djurfilosofiska frågor har dock inte enbart präglats av tankar som syftat till att distansera det mänskliga från det djuriska.

¹⁵ Ibid. s 73.

¹⁶ Ibid. s 81.

¹⁷ Ibid. s 81-82.

¹⁸ Hämtad från djurrättsorganisationen, *Worldwide Events to End Animal Cruelty* ("WEEAC"), hemsida (2011). <http://www.weeac.com/universal-declaration-of-animal-rights.html>

Hos 1700-tals filosofen Jeremy Bentham kan vi se en brytning av en filosofisk dominerande tradition i synen på djuret. Istället för att se djuret som en varelse som brister i förmåga till tänkande, rationalitet och eller verbal förmåga, är den fråga som Bentham ställer av en annan karaktär:

... Men vad är det annars som skulle kunna markera denna oöverstigliga gräns? Är det förnuftet eller kanske talförmågan? Men en fullvuxen häst eller hund är ojämförligt ett mer rationellt och språkkunnigt djur än ett dagsgammalt veckogammalt eller till och med ett månadsgammalt spädbarn. Men antag att det vore tvärtom, vad skulle det hjälpa? Frågan är inte "Kan de *resonera*?" och inte heller "Kan de *tala*", utan "Kan de *lida*?".¹⁹

Bentham pekar i citatet på förmågan till att lida som en avgörande egenskap och som en förutsättning för en varelses "rätt till jämlik behandling". Förmågan att kunna lida eller att kunna känna välbehag, är för Bentham *inte* en egenskap på samma sätt som förmågan till ett utvecklat språk eller ett rationellt tänkande. Förmågan att kunna lida framstår för Bentham som en förutsättning för att en varelse ska kunna ha några intressen överhuvudtaget. Vi kan anta att Bentham tänker sig att om ett djur har förmågan att kunna lida eller att kunna känna välbehag, finns det således inget utifrån moraliska aspekter som "rättfärdigar" att vi inte bör ta hänsyn till lidandet.²⁰ Benthams koppling mellan lidande och en varelses intresse kommer utgöra en avgörande grund för Peter Singer i hans diskussion om djurets rätt till liv och förhållande till det mänskliga.

Även om Benthams lyftande av "lidandet" som ett kriterium för att bedöma rätt till liv, inte är lika central för Derridas filosofiska argumentation som för Singer, kan man klart se vilken påverkan Benthams tankar har haft även när Derrida lyfter frågan om djuret. När Bentham ställer frågan om huruvida djur kan lida, berör han enligt Derrida en fråga om djuret som inte ställts tidigare i den traditionella filosofiska diskursen om djuret. Frågan handlar inte längre om huruvida djuret kan tänka eller tala, vilket har vart frågan ända till Aristoteles till Descartes och enligt Derrida, även från Descartes till Heidegger, Levinas och Lacan.²¹ För Derrida öppnade Benthams fråga om djurets lidande upp en ny väg för en metafysisk tradition som inte längre enbart handlar om rationalitet eller

¹⁹ Singer, 1996. s 59. Benthams citat om lidande i Singers *Praktisk Etik*, kommer ursprungligen från Benthams *An Introduction to the Principles of Morals and Legislation*, Kapitel XVII, sektion 1. Utgiven 1781.

²⁰ Singer, 1996. s 60.

²¹ Derrida, 2008. s 27.

logos. Efter Bentham fortgick en period utan att någon på allvar fortsatte med frågan om djuret. En som dock gjorde det var Martin Heidegger. Även om Heideggers till synes misslyckas med att tänka det djuriska utan att sätta det i relation till det mänskliga, kvarstår det att Derrida också influerats av Heideggers försök att "tänka om" det rådande metafysiska subjektet.²² Detta ämne kom Heidegger att behandla i föreläsningar från 1929, vilket senare kom att ligga till grund för hans bok, *Die Grundbegriffe der Metaphysik: Welt – Endlichkeit – Einsamkeit*.²³ Det är Heideggers kritiska analys av det mänskliga subjektet som kom att utgöra en startpunkt för Derridas fråga om djuret och den kritik mot det metafysiska subjektet som vi kommer se Derrida angripa längre fram i arbetet.

²² Calarcos kritik mot Heideggers "omtänkande" av det metafysiska subjektet behandlas i kapitlet *Metaphysical Anthropocentrism, Heidegger*, ur Calarco, 2008. s 36.

²³ Den engelska översättningen av Heideggers *Die Grundbegriffe der Metaphysik: Welt – Endlichkeit – Einsamkeit* (utgiven 1938), är *Fundamental Concepts of Metaphysics, World, Finitude, Solitude*.

3. Peter Singer.

3.1. Bakgrund till Singers argumentation

I arbetets bakgrund om hur den filosofiska traditionen artikulera förhållandet mellan djuret och människan kunde vi se hur Benthams upphöjande av förmågan till att lida öppnade upp för en ny diskussion om det djuriska kontra det mänskliga. Tanken utvecklas av Peter Singer när han vill påvisa möjligheten att vissa djur kan inneha vissa mänskliga egenskaper som historiskt används för att distansera djuret från det människan. Vidare kommer jag att redogöra för hur en varelses förmåga att känna lidande eller välbehag hos Singer, kopplas till egenskaper om att ha ett *medvetande* eller ett *självmedvetande*. Innan jag närmar mig Singers filosofiska diskussion om djuret, bör jag nämna något om Singers position i frågan. Singer utgår i sina argument framförallt från ett utilitaristiskt synsätt. Enkelt sammanfattat betraktar en utilitarist en handling som rätt om den ger upphov till en lika stor eller större ökning av lycka som en annan alternativ handling. Om handlingen däremot inte innebär lika stor lycka eller ökning av lyckan hos de berörda, så anses handlingen som fel eller orätt.²⁴ Singer kommer således att anta en utilitaristisk position när han ställer frågan om djuret och dess förhållande till människan.

Singers tankar kring *lidande, medvetande och självmedvetande*, kan sägas ha sin grund i två principer som utgör en förutsättning för Singers resonemang. Den ena principen har han valt att kalla för principen om *lika hänsyn till intressen* och den andra är om *rasism och artpartiskhet*.²⁵ Förenklat avser principen om *lika hänsyn till intressen* att människan inte har rätt att ta en annan människas liv om det strider mot den varelsens intresse. *Principen om lika hänsyn till lika intressen* innebär också att vi i våra moraliska överväganden, bör lägga samma vikt vid lika intressen hos alla de som påverkas av våra handlingar.

²⁴ Singer, 1996. s 15.

²⁵ Ibid. s 58: Singer ger en utförlig beskrivning av vad principen om *lika hänsyn till intressen* innebär. Principen används för att avfärda alltifrån rasism och sexism till diskriminering p.g.a. fysiska och mentala handikapp. I arbetet kommer dock principen avgränsas till att den ger oss en skyldighet att ta hänsyn till vissa djurs intresse att fortsätta leva vidare. Denna tolkning av "*hänsyn till intresseprincipen*" är också något som Singer kommer att argumentera för.

Ett intresse är ett intresse oavsett vems intresse det råkar vara.²⁶ När jag accepterar att moraliska omdömen kan fällas från en universell utgångspunkt, accepterar jag att mina egna intressen inte kan räknas för mer än någon annans bara för att de är mina intressen.²⁷ Det som Singer kommer göra är att hävda att "principen" inte kan begränsas till att endast gälla människor. Argumentet vilar på en grund som säger att människan, på grund av hennes *arttillhörighet*, *inte kan tillskriva sig en särställning gentemot andra arter*. Den "blotta" egenskapen av att vara människa är enligt Singer inte ett tillräckligt skäl till ett dödande av djuret för att uppfylla våra egna intressen. Anledning till detta är enligt Singer att även vissa djur kan ha intressen vilket jag kommer redogöra för längre fram i arbetet. Singer exemplifierar att en åsikt som distanserar människan och djuret p.g.a. arttillhörighet, är analogt med det faktum att rasister av europeisk bakgrund inte tycker att smärta är lika illa om det erfars av afrikaner än när det drabbar européer.²⁸ Singers slutsats är att vi utifrån principen om *rasism och artpartiskhet* kan hävda att blotta egenskapen av att tillhöra en viss art eller ras, inte är ett tillräckligt villkor för att man ska få bortse från "den andras" intresse.

Poängen med argumentet är att människan inte har en "rätt" att döda andra icke-mänskliga varelser enbart på grund av egenskapen att vara människa. Jag förstår Singer som att vi är i behov av att först fastslå vilka egenskaper som vi kan lägga i det mänskliga respektive det djuriska, innan vi överhuvudtaget kan uttala oss om huruvida vi kan rangordna och värdera liv. Det är i och med tillägnandet av ovanstående principer som vi bör närma oss Singers tankar om lidande och välbehag, men framförallt hur Singer kopplar det till förmåga till medvetande samt självmedvetande som en premiss för att problematisera distinktionen mellan människa och djur.

3.2. Singer om Benthams "lidandebegrepp"

Som jag tidigare nämnt i arbetets bakgrund kan vi utifrån Benthams upphöjande av förmågan till att lida se en öppning för ett nytt tänkande kring djuret och det mänskliga. Förmågan att kunna lida framstod för Bentham som en förutsättning

²⁶ Ibid. s 29.

²⁷ Ibid. s 22.

²⁸ Ibid. s 60.

för att en varelse ska kunna ha några intressen överhuvudtaget. Singer delar Benthams argument och är övertygad om att vissa djur har förmågan till att kunna lida. Om det är så att en varelse har förmågan till att känna lidande, så finns det således inget utifrån moraliska aspekter som "rättfärdigar" att vi inte ska ta hänsyn till detta lidande.²⁹ Till grund för att vi enligt Singer bör ta hänsyn till djurets lidande, ligger att vi också bör acceptera Singers principer om *lika hänsyn för lika intressen* samt hans avfärdande av *artpartiska argument*.

Singer utvecklar Benthams tanke genom att hävda att förmågan att kunna lida och känna njutning är en förutsättning och ett villkor för att vi ska kunna tala om ett intresse på ett meningsfullt sätt. Vidare uttrycker Singer att om en varelse saknar förmågan till att kunna uppleva och känna njutning, finns det skäl till att vi inte behöver beakta principen om hänsyn till den varelsens intresse.³⁰ Singer lyfter således förmågan att förnimma – vilket innebär ett krav på någon form av medvetenhet - som en avgörande egenskap för om vi ska hänsyn till andra varelsers intressen.³¹ Singer kommer här att föreslå användandet av begreppen *medvetande och självmedvetande*. Han gör det för att undersöka huruvida en varelse kan sägas ha ett intresse men också som ett försök att kunna värdera huruvida en varelse kan sägas ha rätt till liv. Vad innebär då skillnaden mellan en varelse som uppvisar en själmedvetenhet kontra en varelse som är medveten?

3.3. Medvetet liv

Enligt Singer finns det många varelser som förmögna till att känna och uppleva välbehag men som inte är självmedvetna.³² Det verkar som att Singer tänker sig att en medveten varelse har förmågan att förnimma smärta och välbehag men som inte är kapabel till mycket mer än så. En sådan varelse kan inte längta efter ett långt liv eftersom den inte har något begrepp om sig själv som en levande individ och den saknar begrepp om sin egen dåtid och insikt om sin framtid.³³ Singer kommer i fortsättningen föreslå att vi kallar en sådan varelse för en "*medveten eller blott medveten varelse*". För att beskriva en medveten varelse

²⁹ Ibid. s 60.

³⁰ Ibid. s 60.

³¹ Ibid. s 60.

³² Ibid. s 96.

³³ Ibid. s 116.

använder sig Singer av ett exempel med fiskar. Han låter hävda att om några fiskar blev medvetlösa, hade de innan tillståndet av medvetlösheten inga förväntningar om vad som skulle hända i framtiden, och när de återfår medvetandet är de omedvetna om att de existerat tidigare.³⁴ Utifrån den slutsatsen menar Singer att för en varelse som inte är självmedveten, ”innebär döden att upplevelserna avstannar, på ungefär samma sätt som födelsen innebär att upplevelserna börjar”.³⁵ Om vi återigen ser på exemplet med fiskarna, kan vi tänka oss att döden hos en fisk, innebär något som kan kompenseras av födelsen av en annan fisk.

Det verkar således finnas en idé av en utbytbarhet hos varelser som är inte är självmedvetna. Trots detta yttrande, verkar Singer inte inta en tydlig ställning angående människans ”rätt” att döda djur som inte är självmedvetna. Han sammanfattar – något fragmentariskt kan tyckas – att förmågan att förnimma är tillräcklig för att en varelse skall inkluderas av principen om lika hänsyn till intressen, *men att detta inte är detsamma som att individen har ett intresse att fortsätta leva*.³⁶ I definitionen av att vara en medveten varelse, inkluderas också vissa människor. Singer tänker sig att även spädbarn och vissa mentalt handikappade människor också är varelser som saknar ett självmedvetande.³⁷ Jag kommer återkomma till vilka tänkbara etiska konsekvenser som kan följa av den till synes kontroversiella slutsatsen.

3.4. Självmedvetet liv

Jag har redan snuddat vid Singers definition av självmedvetna varelser i och med beskrivningen av ”blott medvetna varelser”. Att vara självmedveten handlar om att vara en varelse som är medveten om sig själv och sin existens, samt en vetskap om sin egen framtid och sitt förflutna.³⁸ Det tydligaste exemplet på djur som uppvisar ett ”själmedvetet beteende”, finner vi enligt Singer bland aporna. Bland aporna har man genomfört ett flertal observationer där man lyckats stärka

³⁴ Ibid. s 116.

³⁵ Ibid. s 117.

³⁶ Ibid. s 121.

³⁷ Ibid. s 62.

³⁸ Ibid. s 103.

existensen av självmedvetenhet bland djur.³⁹ Vidare hävdar Singer att det även är troligt att djur som exempelvis hundar, katter, hästar, grisar och delfiner är djurarter som kan uppvisa självmedvetna egenskaper.⁴⁰

Vid diskussionen om medvetna varelser, föreslog Singer att en sådan varelse visserligen kan lida respektive känna njutning men att en sådan varelse inte har något intresse av en framtid. Vidare kan vi som tidigare nämnts se dessa djur som utbytbara, eftersom döden inte innebär någon förlust av något medvetet intresse. När vi dock betraktar en individ som en självmedveten varelse med ett intresse att fortsätta att leva, får vi svårigheter att hänvisa till utbytbarhetsargumentet som Singer använde sig av rörande varelser som är blott medvetna.⁴¹ Resonemanget ovan indikerar att det är något mer problematiskt när det handlar om att döda en varelse som definieras som självmedveten än att ta livet av en varelse som enbart är medveten. När det handlar om en självmedveten varelse - oavhängigt art eller ras – finns det indikationer på att vi bör beakta principen om hänsyn till dess intresse. Vi bör göra det eftersom vi kan anta att det finns ett intresse och en medveten strävan hos varelsen att fortsätta leva. Den medvetna strävan att vilja fortsätta leva, verkar framstå som en viktig premis när Singer gör ett försök i att värdera liv. Singers resonemang verkar peka åt en tolkning som går ut på att hävda att det finns vissa skäl till att ett liv med ett *högre självmedvetande* kan värderas högre än ett liv som är *blott medvetet*. Det kan vi se när han i en passage skriver följande:

Det vore inte artpartiskt att hävda att en självmedveten varelses liv, det vill säga en varelse som har förmågan att tänka abstrakt, att planera för framtiden, att utöva avancerade former av kommunikation osv., är mer värdefullt än livet hos en varelse som saknar alla dessa förmågor.⁴²

Det är möjligt att egenskapen av ett högre utvecklat självmedvetande skulle kunna ses som en användbar måttstock när vi försöker att mäta liv. Om vi använder egenskaper som medvetande och självmedvetande när vi vill

³⁹ Singer beskriver en rad observationer på främst schimpanser, för att visa att aporna kan uppvisa en medvetenhet om sitt eget förflutna och förmåga att planera för framtida händelser. Det går att läsa i kapitlet "*Att döda: Djur*", i *Praktisk Etik*.

⁴⁰ Ibid. s 121

⁴¹ Ibid. s 115.

⁴² Ibid. s 63.

klassificera liv, bör vi avvisa en doktrin som sätter det mänskliga över djuret enbart med motivering av människans arttillhörighet. Resonemanget verkar vila på antagandet, att om vi är överens om att egenskapen att enbart vara "människa i sig" - avskilt från förmågan till självmedvetenhet – inte är ett tillräckligt villkor för ett liv värt att leva.

Avslutningsvis kan vi enligt mig, ana en avgörande vändning för hur vi ska tolka Singers tankar om djuret och människan. Singer kommer uttrycka en medvetenhet om det problematiska med att försöka sätta en gräns för vilket lidande som borde vara tillåtet eller om det överhuvudtaget ska vara tillåtet. Han säger att han är medveten om det problematiska med att jämföra lidande mellan människa och djur. När vi närmar oss frågan om livets värde, kan vi inte med säkerhet säga att ett liv är lika värdefullt vare sig det är ett djurs liv eller en människas. Vidare uttrycker Singer att: "*syftet med mitt argument är att höja djurens moraliska status snarare än att sänka statusen för någon människa*".⁴³ Det är enligt Singer oerhört svårt att bestämma när en varelse kan bedömas som självmedveten och att om det råder tveksamheter, borde det vara till fördel för varelsen i fråga.⁴⁴ De nyss nämnda tankarna kan tyckas paradoxala när vi jämför dem med uttalande om att även vissa människor enbart kan ses som blott medvetna, vilket skulle kunna innebära att skälen till att ta hänsyn till deras intressen skulle vara svagare. Uttalandet om att det finns skäl till ta mindre hänsyn till människors intresse om det är blott medvetna, verkar utgöra grunden för en "allmän tolkning" av Singers argument.

Konsekvensen av Singers teorier ses ofta som något som skulle resultera i ett nedvärderande av det rådande människovärdet. Den tolkningen av Singer möts ofta av en stark kritik, eftersom hans kritiker ofta tycker att "argumenten" innehåller inslag som underminerar människans nuvarande värde. Det har till och med släppts en bok med titeln *Refuting Peter Singer's Ethical Theory: The importance of Human Dignity*.⁴⁵ Som bokens titel antyder, verkar författaren Susan Krantz anta att Singers etiska teorier leder till en nedvärdering av människans

⁴³ Ibid. s 77.

⁴⁴ Ibid. s 110-111

⁴⁵ Boken är skriven av Susan Krantz och utkom 2002. Länk till boken : <http://www.amazon.com/Refuting-Singer's-Ethical-Theory-ebook/dp/B000QXDB7A>

värde. Krantz säger i sin bok att hon vill visa, "... where Singer's theory will lead us and why we, as a society, should not want to go there."⁴⁶ Jag kommer dock föreslå att Krantz och de som delar hennes åsikter, står för en problematisk tolkning av Singers teori. Det finns enligt mig en mer befogad tolkning av Singers argumentation som inte leder till en underminering av människans nuvarande position.

3.5. Tolkning av Singers resonemang

För att förstå hur jag väljer att tolka Singers tankar om djuret och människan, börjar jag med Singers idé om upphöjandet av ett självmedvetande som ett villkor för att ta hänsyn till en varelses intresse. Konsekvensen av att acceptera egenskapen *självmedvetande* som ett "tillräckligt" villkor för att vi bör ta hänsyn till den varelsens intresse, verkar göra att vi får svårt att förneka att vissa djur bör likställas med människan, eller t.o.m. värderas högre än vissa människor. Utifrån ett sådant argument kan man tänka att det är möjligt att en häst har mer rätt till liv än vad en gravt hjärnskadad människa har, förutsatt att människans förmåga till självmedvetande är lägre än hästens.

Som vi såg i redogörelsen av Singers syn på medvetet liv, innefattas kategorin av icke-mänskliga djur, spädbarn och mentalt handikappade, eftersom vi kan anta att alla dessa varelser saknar begrepp om vad som har hänt och vad som kommer hända dem.⁴⁷ I samma passage uttrycks att om vi tycker oss ha rätt att utföra djurexperiment och att döda djur, bör vi också ifrågasätta om vi är beredda att tillskriva spädbarn och mentalt handikappade – under förutsättningen att de saknar den nivån av självmedvetande - samma moraliska status som djuret? Det verkar dock som att Singer värjer sig mot en tolkning av hans argument som syftar till att nedvärdera människans värde. Singer menar att hans ambition inte är att sänka statusen för en människas liv, utan snarare att höja djurens moraliska status.⁴⁸ Vid en första anblick verkar det som Singers åsikter går isär och därför är det nödvändigt att vi tittar närmare på dem. Problemet verkar ligga i hur vi ska jämföra uttalandet att han snarare vill höja

⁴⁶ Krantz, 2002. *Introduction xiv*.

⁴⁷ Singer, 1996. s 62.

⁴⁸ Singer, 1996. s 77.

djurets moraliska status och inte sänka människans, med ett uttalande som säger "... att det finns skäl för att anse att självmedvetande är av avgörande betydelse för huruvida en varelse har rätt till liv eller ej".⁴⁹ Vidare uttrycker Singer att om vi tror att ett "icke-mänskligt" djur är självmedvetet så finns det starka skäl till att inte döda det, och att om vi kan bedöma att ett djur *inte* är självmedvetet, så är skälen mot att döda det svagare.^{50 51}

Om vi dessutom sätter det i relation till Singers ståndpunkt att vi inte får vara artpartiska i vår bedömning av hur vi värderar liv, kan det framstå som än mer förvirrande. Det verkar som om det vilar en motsägelse i Singers argumentation när han dels hävdar att hans argument *inte syftar till* att "vissa människor" - exempelvis; spädbarn och mentalt handikappade - bör förlora sin moraliska status, men det faktum är att han lyfter fram vissa djur som enbart medvetna som *utbytbara*? Innebär inte det att människor som kategoriseras som "medvetna varelser", likväl borde lyda under "utbytbarhetsprincipen"? För som vi såg i redogörelsen av Singers teori, måste vi beakta att vi inte kan värdera någon varelse högre än någon annan enbart utifrån dennes art – eller rastillhörighet.

3.5.1. Vändningen hos Singer

Det som dock gör att man kan ifrågasätta den kritik av Singer som hävdar att hans etiska teorier leder till ett nedvärderande av människovärdet, är de slutsatser han summerar i kapitlet, "*Att döda djur*". Singer uttrycker att om vi antar att de argument som han skisserat kan ses som giltiga, kan de ändå inte ge oss ett ensamt svar på en fråga som om "det i normala fall är fel att döda djur"? Skälet till detta är som Singer säger att:

Termen djur täcker en alltför stor klass av liv – även i den snäva betydelsen av icke-mänskligt djur – för att en enda princip skall kunna gälla för dem alla.⁵²

Vid en första anblick verkar det som att han underminerar de argument som han byggt sin argumentation på, från lidande som ett uttryck för en individs intresse,

⁴⁹ Ibid. s 73.

⁵⁰ Ibid. s 121.

⁵¹ Ibid. s 122.

⁵² Ibid. s 121.

till impliceringen av lidandebegreppet hos egenskaper som "medvetenhet" och "självmедvetenhet". Ett sätt att läsa citatet ovan, är att Singer snarare närmar sig ett "Derridianskt synsätt", som syftar till att belysa djurets heterogenitet än den homogena singularitet som inbegrips i begreppet "djur". Min avsikt är dock inte att göra Singer till en "Derridian", utan snarare att försöka tänka mig hur vi kan förstå de till synes inkonsekventa argumenten ovan. Det vi bör ha i åtanke är att de argument som Singer föreslår, inte hålls som absolut sanna eller grundas i en personlig övertygelse. Efter att ha diskuterat huruvida vi bör se en varelse som antingen medveten eller självmedveten, uttrycker Singer följande:

Jag medger gärna att allt detta är spekulativt. Det är utomordentligt svårt att bestämma när en annan varelse är självmedveten. Men om det är fel att döda en "person" när vi kan undvika att göra det och om det är tveksamt om en varelse vi tänker döda är en person eller ej, borde detta vara till fördel för varelsen ifråga.^{53 54}

I denna passage uttrycker Singer att det är ytterst svårt att säga vem som uppfyller kraven på självmedvetenhet, och om det råder tveksamhet bör det vara till varelsens fördel. Om vi dessutom lägger till det Singer uttryckte ovan – att termen djur inbegrips av ett alltför stort omfång av liv för att en princip ska gälla för alla – öppnas en möjlighet för en annan typ av tolkning av Singer.

Hans argumentation kan snarare ses som ett försök att visa det problematiska med tron på att människan genom argument utifrån medvetande, rationalitet och logiska resonemang, kan tillskriva sig en särställning gentemot djuret. För om jag hänvisar till förmågor som självmedvetenhet och rationalitet som nödvändiga villkor för att livet ska ha ett värde, måste jag också ta hänsyn till att vissa människor troligen saknar dessa förmågor medan vissa djur troligen kan inneha dem. När Singer säger att det finns *skäl* till att tro att förmågan till självmedvetande är av avgörande betydelse för om en varelse har rätt till liv eller inte, innebär det *inte* han fastslår att vi ska mäta liv efter egenskapen av

⁵³ Att vara en "person", är enligt Singer en varelse som är rationell, självmedveten och kan uppvisa en medvetenhet om sitt förflutna och en insikt om sin framtid. Att kunna ses som en person är inte heller avhängigt människan, utan även "icke-mänskliga" djur kan räknas som en person (Singer, 1996. s 103).

⁵⁴ Ibid. s 110.

självmedvetenhet.⁵⁵ Att säga att det finns vissa skäl till ett visst handlande, är inte att säga att det rättfärdigar handlandet.

Enligt mig handlar Singers fråga snarare om att undersöka huruvida det ens är möjligt att på ett adekvat sätt använda medvetandet som ett instrument för att mäta rätt till liv? Om det är frågan, verkar svaret visa att det är ytterst problematiskt att hänvisa till egenskaper såsom rationalitet och självmedvetenhet för att vidhålla en tydlig distinktion mellan människa och djur. Med det i åtanke framstår det inte längre som motsägelsefullt när Singer säger att hans syfte inte är att sänka människans moraliska status, utan snarare att höja djurets.⁵⁶ Anledningen till att vi kan acceptera en sådan slutsats tror jag beror på att argumenten visar på klara brister när det gäller att försöka distansera människan från djuret. Därmed verkar det istället ge oss vissa skäl till att tro vi inte kan använda medvetande - och rationalitetsargument för att distansera djuret från människan. Att hävda att Singers etiska teorier innebär ett hot för det rådande människovärdet verkar enligt mig bygga på ett missförstånd eller en bristfällig läsning av Singers resonemang.

⁵⁵ Ibid. s 73.

⁵⁶ Ibid. s 77.

4. Derrida och djuret.

4.1. Mötet med kattens blick

Innan jag börjar med att redogöra för Derridas tankar om djuret och människan, bör jag först ge en kort bakgrund till vad som influerade Derrida till att ställa frågan om djuret och vad som påverkade hans dekonstruktivistiska angrepp av det metafysiska subjektet. Som vi såg i arbetets bakgrund kan vi ana en påverkan från Heideggers kritiska analys av den *metafysiska antropocentrismen och det metafysiska subjektet*.⁵⁷ Ur en djurfilosofisk synvinkel kan man sammanfatta Heideggers kritik av den "metafysiska antropocentrismen", som ett försök att tänka det djuriska utan att sätta det i relation till det mänskliga, men också att göra det utan att hänvisa till traditionellt mänskliga egenskaper som rationalitet och medvetande.

Derridas "fråga om djuret" uppkom under "seminarie-liknande föreläsningar" vid en konferens 1997. Konferensens tema var att behandla frågan om det "självbiografiska djuret" ("The Autobiographical Animal").⁵⁸ Enligt Marie-Lousie Mallet – som sammanställt Derridas *L'animal que donc je suis* - var hans ambition att sammanställa sina texter som behandlade "djuret", men Derrida hann inte göra det innan sin död, 2004.⁵⁹ *L'animal que donc je suis*, är således en sammanställning av Derridas föreläsningar om djuret. När Derrida under sina föreläsningar introducerade frågan om djuret, gjorde han det med en utgångspunkt i en personlig anekdot. Han berättar hur han en dag, naken i sitt badrum, känner sig iakttagen av sin katts blick. När han i sin nakenhet, inte kan låta bli att känna en viss skamsenhet av att iakttas av sin katts granskande blick, föds frågan om vem den andra – hans katt eller djuret i synnerhet - egentligen är? Vidare medför erkännandet av sin katts blick inte enbart frågor om vem "den andra" egentligen är, utan också en fråga om vem han själv är. Det får Derrida att ifrågasätta det mänskliga, metafysiska subjektet.

⁵⁷ Calarco, 2008. s 14.

⁵⁸ Derrida, 2008. Marie-Lousie Mallet. *Förord ix*.

⁵⁹ Ibid.

I det ögonblicket Derrida tillskriver sin katt en blick, blir katten ett seende subjekt, något som tidigare ignorerats djuret. Derrida uttrycker att:

The experience of the seeing animal, of the animal that looks at them, has not been taken into account in the philosophical or theoretical architecture of their discourse. In sum they have denied it as much as misunderstood it.⁶⁰

Derrida utvecklar sedan idén om hur man inom filosofihistorien och hur människan i allmänhet har förbisett djuret som ett enskilt subjekt. Djuret har visserligen placerats i ett förhållande till det mänskliga men det har snarare handlat om att kontrastera människan som "det" som saknar förmåga till tänkande, rationalitet och språk.

4.2. Perspektivskiftningen i Benthams "lidande- begrepp"

Det är också mot bakgrund av den vedertagna bilden av djuret som en negativ kontrast till påstådda mänskliga egenskaper som rationalitet och förmåga till språk, som Derrida intresserade för Benthams framlyftande av förmågan till lidande. Det för Derrida affirmativa med Benthams fråga om djurets lidande är att det erbjuder en brytning med traditionella tankemönster som utgått från frågor om tänkande och rationalitet. Det tar oss bort från subjektets dominerande "logocentrism", vilket vi längre fram kommer se vara av en avgörande betydelse för Derrida. Benthams lyftande av lidande, erbjuder en väg bort från Descartes "cogito ergo sum".

Det som dessutom gör frågan om lidande än mer bejakande är att den enligt Derrida inte vilar på en osäkerhet som t.ex. Descartes just nämnda "cogito-begrepp". Frågan om huruvida djuret kan lida lämnar för Derrida inga tvivel eller tveksamheter. Ingen kan enligt Derrida förneka lidandet, rädslan eller den panik som kan drabba djuret. Det fastslår hans genom att uttrycka: "*The animal suffers. It is because we as humans know what suffering is that we can have this obligation*".⁶¹ Förmågan till att lida - som vi såg beskrivas i arbetets bakgrund - är en egenskap som inte ens Descartes försöker förneka djuret.⁶²

⁶⁰ Derrida, 2008. s 14.

⁶¹ Ibid. s 108.

⁶² Ibid. s 28.

4.3. *L'animot*

Frågan är om vi utifrån en skiftning av egenskaper, från rationalitet och logos till förmåga att lida, kan dra några slutsatser om hur vi kan se på djurets potentiella rättigheter? Enligt Derrida innebär en sådan perspektivskiftning inte per automatik att djuret bör tillskrivas mänskliga rättigheter, enbart för att vi inte bör tvivla på djurets förmåga att lida. Skälet till Derridas ovilja att tillskriva djuret mänskliga egenskaper – och i sinom tur mänskliga rättigheter – har flera faktorer. För det första, begår vi enligt Derrida ett misstag när vi människor generaliserar alla typer av djur till att inbegripas i ett homogent begrepp såsom "djur". När vi tillskriver djuret ett generellt och allmänt begrepp som får oss att placera alla djur i det homogena begreppet "djur", tar vi inte hänsyn till den heterogenitet som finns hos varje enskilt djur. Detta uttrycker Derrida när han säger att: "... *One will never have the right to take animals to be the species of a kind that would be named The Animal, or animal in general*".⁶³ Det är också därför jag tror att Derrida är noga med att poängtera att den katt som observerar honom naken, faktiskt är hans katt (även om påståendet att det skulle vara "hans katt" följs av ett frågetecken).

Derrida talar således inte om vilken katt som helst. Det är ingen representant för en symbolisk eller metaforisk bild av djuret, utan det är "en specifik äkta katt".⁶⁴ För att förtydliga den generaliserade och "traditionella bilden" av djuret som ett objekt i termen "djur", inför Derrida neologismen *l'animot*. *L'animot* syftar till att förtydliga det faktum att djuret hitintills bara setts som ett ord, vilket vi kan se i franskans "mot", vilket motsvarar det svenska ordet "ord" i sin betydelse.⁶⁵ Vidare uppmärksammar Derrida att när filosofer tidigare diskuterat distinktionen mellan människa och djur, har man inte tagit hänsyn till djurets heterogenitet. Ända från Aristoteles till Descartes och från Kant till Heidegger har man sagt samma sak; "Djuret" är oförmöget till språk och till förmågan att reagera på språk.⁶⁶

⁶³ Ibid. s 31.

⁶⁴ Ibid. s 9.

⁶⁵ Ibid. s 47.

⁶⁶ Ibid. s 32.

Samtliga av dessa filosofer har enligt Derrida gett sig rätten att generalisera alla arter och individer av djur till begreppet "djur", och sedan benämnt dem alla som oförmögna till språk och respons.

4.4. Gränsdragningen mellan människan och djuret?

Vad kan vi utifrån Derridas ståndpunkt säga om den metafysiska gräns som dragits mellan det mänskliga och det djuriska? Bör den ritas om eller kanske suddas ut? Derrida kommer här uttrycka något till synes överraskande och något som vi senare kommer se Calarco problematisera. Derrida säger att:

I shan't for a single moment venture to contest that thesis, nor the rupture or abyss between this "I-we" and what we call animals.⁶⁷

Derrida gör således inget anspråk på att förflytta den "djuriska gränsen" närmare den mänskliga. Han uttrycker att han aldrig trott på en överstiglig, enhetlig länk mellan vad vi kallar det mänskliga och det vi kallar det djuriska. Dock innebär inte det att vi ska tänka oss att det finns *en "djup och oöverstiglig gräns"* som särskiljer människan och djuret. Vi kan således inte säga att förmåga till tänkande utgör en mänsklig kvalitet medan det hos "djuret" inte är det. Derrida ber oss istället att tänka "åtskillnaden" mellan djuret och människan som ett resultat av flera gränser som till synes ter sig "hoptrasslade". Dessa "hoptrasslade gränser" framstår som omöjliga att objektifiera och särskilja på ett sätt som man traditionellt varit benägen att göra när man tidigare diskuterat distinktionen mellan människa och djur.⁶⁸ Derrida vill förtydliga det väsentliga i att inte generalisera den heterogenitet som finns oss varje enskilt djur, genom att benämna dem alla som "djur". Det är enligt Derrida denna "generalisering och objektifiering" som fått filosofer att tänka att det skulle finnas *en oöverstiglig och fundamental gräns* som skiljer människan från djuret.⁶⁹ Det faktum att ingen inom filosofihistorien har försökt att ändra på den metafysiska framställningen av djuret, förvånar Derrida. Avslutningsvis hävdar han att syftet med problematiserandet av *l'ánimot*, inte ligger i att ge tillbaka djuret ett språk, utan snarare att ansluta sig till ett tänkande *som låter bli att tänka djuret som enbart*

⁶⁷ Ibid. s 30.

⁶⁸ Ibid. s 30-31.

⁶⁹ Ibid. s 40.

ett ord, samt att tänka djuret som något annat än bara brister och avsaknad.⁷⁰ Min uppfattning är att när Derrida säger att han vill tänka nytt om djuret och tänka annat än dess "brister och avsaknad" ("other than privation"), innebär det ett tänkande som tar avstånd från "det tänkandet" som ser djuret som "något" som saknar eller brister i nödvändiga egenskaper". Att tänka djuret som en brist eller en avsaknad beror troligen på att diskursen om djuret alltid haft sin utgångspunkt i en mänsklig begreppsvärld.

4.5. Derridas dekonstruktion av det mänskliga subjektet och "Carnofallogocentrism"

Även om Derrida ifrågasätter den rådande gränsdragningen mellan människan och djuret, verkar han inte vara intresserad av att tillskriva djuret "mänskliga" rättigheter. Det går att ana en sarkastisk ton när Derrida bemöter de filosofiska teorier som syftar till att förflytta djuret närmare mänskliga egenskaper och rättigheter:

There is a peculiar irony at work when animal right theorists and animal liberationists employ classical humanist and anthropocentric criteria to argue for granting animals certain rights or protecting them from suffering, for it is these very criteria that have served historically to justify violence towards animals.⁷¹

Istället för att tillskriva djuret mänskliga egenskaper och att ge djuret vissa mänskliga rättigheter, föreslås en annan väg. Innan vi funderar på att föra en sådan diskussion, bör vi enligt Derrida uppmärksamma den *struktur och det metafysiska subjekt* som historiskt ignorerat djuret ett subjekt. Det gör Derrida genom att forma begreppet "*carnofallogocentrism*". Derrida skapar denna neologism genom att sätta ihop prefixen "carne" (kött/köttätande) och "fallo" (maskulinitet/manlig) med logos (talande).⁷² Med begreppet "carnofallogocentrism" tänker sig Derrida det rådande, "mänskliga" subjektet som kännetecknas av det talande och det manliga. Detta subjekt har haft och har fortfarande enligt Derrida ett tolkningsföreträde när det gäller att skapa normativa strukturer i samhället. Det finns i det dominerande subjektet som utgår från det manliga könet, också en dominerande och "köttätande attityd"

⁷⁰ Ibid. s 48.

⁷¹ Calarco, 2008. s 128.

⁷² Ibid. s 131.

(”Carne”) gentemot djuret. Den dominerande och köttätande attityden är således enligt Derrida, implementerad i det rådande subjektet. Vi kan se ”våldet” mot djuret när vi historiskt tittar tillbaka på det manliga könets förhållande till det djuriska. Det tar sig uttryck; ”från jakt till tjurfäktning, från mytologiska berättelser om dödandet av drakar till slakthus, ända sedan Gud gav Adam uppgiften att dominera över djuret”.⁷³

Det är också den rådande dominansen av det talande, manliga och köttätande subjektet som delvis hindrar Derrida från att vilja utvidga de mänskliga rättigheterna till att gälla djuret. Anledningen är att djuret aldrig skulle ses som ett subjekt med fullvärdiga rättigheter om man tillskriver djuret till mänskligt subjekt som är starkt präglad av ett våld mot djuret. Derridas skäl till att tro det grundas i tanken om att den rådande diskursen om rättigheter och moraliska angelägenheter står på en grund som är fast förankrad i en metafysisk tradition som bygger på mänsklig chauvinism och i synnerhet den manliga. Med den nämnda ”problematiken” i åtanke, avslutar Derrida med att de ”djurrättsteorister” som syftar till en reform – genom att tillskriva djur mänskliga rättigheter – visserligen är förståeliga, men att de bortser från den egentliga problematiken.⁷⁴

För att vi på ett adekvat sätt ska kunna ställa oss frågan om djuret måste vi först problematisera och dekonstruera det rådande subjektet och den köttätande struktur som råder idag. Annars innebär det att vi tillskriver djuret ett subjekt, där normen är att äta djuret. Vidare kan vi utifrån Derridas tankar om ”carnofallogocentrism” och det rådande metafysiska subjektet, se att det inte enbart syftar till att exkludera djuret från möjligheten att ses som ett ”fullvärdigt subjekt”. Om vi ska tro Calarcos tolkning av Derridas ”carnofallogocentrism”, exkluderar det rådande subjektet också grupper såsom kvinnor, barn och olika minoritetsgrupper, från grundläggande egenskaper för att kunna ses som ett ”fullvärdigt subjekt”.⁷⁵

⁷³ Derrida, 2008. s 104.

⁷⁴ Calarco, 2008. s 131.

⁷⁵ Ibid. s 131.

5. Analys: En komparativ jämförelse av Singers och Derridas relation till djuret och människan.

I arbetets avslutande analysdel har jag delvis tänkt granska de argument och de frågor som Singer och Derrida lyft om förhållandet mellan det mänskliga och det djuriska. Syftet med analysen kommer delvis vara att sammanfatta vilken relation Singers och Derridas tankar om djuret och människan har. Jag kommer redogöra för den "meta-metodologiska" skillnad som råder mellan Singer och Derrida men också visa att de på vissa punkter står närmare varandra än vad det först låter förstå. Utöver den komparativa jämförelsen mellan Singer och Derrida, vill jag försöka dra slutsatser om vad deras teorier kan eller bör få för etiska och praktiska konsekvenser vid en tillämpning. Jag kommer också belysa det i Singers och Derridas teorier som enligt mig försvårar en tillämpning av dem.

5.1. Singer och Derrida om Benthams lidandebegrepp

Som vi tidigare sett finns det hos Singer och Derrida ett gemensamt intresse för Benthams fråga om djurets förmåga till lidande. Såväl Derrida som Singer tar ett avstamp i Benthams upphöjande av djurets förmåga till att lida. Vi kommer dock se att de gör det utifrån olika grunder. Medan Singer sätter lidandet som en avgörande grund för att tillskriva djuret mänskliga egenskaper och rättigheter, är Derridas ambition en annan. Singers "frågande och vägande" om hur mycket djuret kan vara medvetet om sitt lidande och vilken vikt lidandet bör ha för att stärka djurets rättigheter, är således inte det centrala för Derrida. Medan Singer kopplar djurets förmåga till att lida till en etisk fråga som genom logiska argument syftar till att tillskriva vissa djur mänskliga rättigheter, väljer Derrida en annan väg. För Derrida är förmågan till att lida något som befinner sig före de logiska och etiska resonemang som idag dominerar den djurfilosofiska diskursen. Djurets förmåga till att lida – eller snarare människans övertygelse

om att djuret verkligen lider – utgör vad Calarco kallar för en ”proto-etisk” grund. Begreppet ”proto-etisk” bör förstås som något ”*innan-etiskt*” eller som ”*för-etiskt*”.⁷⁶ Jag tror att begreppets relevans ligger i att vi enligt Derrida inte kan tvivla på situationer där djuret befinner sig i ett tillstånd av lidande. Det framstår för Derrida som en omöjlighet att människan kan förneka djuret ”ett ansikte”, och det är för människan omöjligt att förneka att den sårbarhet och uttrycksförmåga som finns oss djuret inte kan påverka oss. Djurets faktiska förmåga att uttrycka lidande som påverkar oss människor, borde ge upphov till en större empati gentemot djuret.⁷⁷

Den viktiga frågan för Derrida är inte hur vi ska tillskriva djuret ”männliga rättigheter” genom moraliska och logiska argument, utan snarare hur vi kunde ignorera en mer grundläggande fråga som kan formuleras: *Hur kan vi förbise ”djuret” dess subjekt, med dess ansikte, när vi klart och tydligt vet att vi kan påverkas av dess lidande?* Det är också på detta sätt som jag förstår tanken på att den ovanstående frågan föregår etiska argument som är grundade på rationella och logiska argument. Poängen är att vår empiriska erfarenhet av att djuret kan lida, föregår och ligger till grund för den etiska debatten om djuret. Med detta sagt sammanfattar Calarco Derridas tankar med att: ”... *animal ethics is not simply a matter of theoretical consistency and rationality*”.⁷⁸ Derridas fråga handlar snarare om att belysa hur människan inte är lyhörd för den ”proto-etiska” frågan när det gäller djuret.

5.2. Den metodologiska skillnaden, Derridas dekonstruktion av det metafysiska subjektet och ”Carnofallogocentrism”.

Hos såväl Singer som Derrida har vi sett att det finns en ambition att ställa frågan om djuret men också att höja den låga status som djuret har idag. Det finns dock en metodologisk skillnad i hur de bemöter frågan och som skiljer dem åt vid ett försök att praktiskt tillämpa deras teorier på ett etiskt plan.

⁷⁶ Calarco, 2008. s 126.

⁷⁷ Ibid. s 119.

⁷⁸ Ibid. s 126.

Jag har föreslagit att Singers lösning ligger i att när vi prövar argument med utgångspunkt från lidande, medvetenhet och självmedvetenhet, inser vi att de är bristfälliga när det gäller att försöka distansera djuret från människan.

För Derrida däremot krävs en omvärdering av vårt metafysiska subjekt och dess struktur innan vi på allvar kan ta oss an frågor om djurets potentiella rättigheter. Viljan hos Singer att tillskriva djuret mänskliga egenskaper och rättigheter som tidigare används för att exkludera djuret och bruka våld mot det, tror jag för Derrida framstår som ogenomtänkta. Om vi utgår från Derridas perspektiv, ligger Singers problem i hans metodologiska angreppssätt. När Singer strävar efter att lyfta den "rätt" som nekats djuret gör han det utifrån principer som historiskt vilar, och har vilat på vissa artikulerade antaganden.

Hos Derrida är det snarare den "rationella strukturen" som angrips när han kritiserar det rådande metafysiska subjektet. Istället för att ifrågasätta distinktionen mellan människa och djur utifrån rationella principer, finns det indikationer på att vi istället borde ifrågasätta distinktionen utifrån ett *genealogiskt perspektiv*. Vi bör istället undersöka de personer eller den "maktstruktur" som har haft auktoriteten att ge sig rätt till ett tolkningsföreträde att uttala sig om djurets position till det mänskliga. Jag tycker att vi kan ana vissa likheter mellan Derridas ifrågasättande av det metafysiska subjektet och Nietzsches kritik om det "onda och det goda", som det framställs i *Moralens Genealogi*. Nietzsches poäng är att det inte är så att de som har haft makten eller rätten till ett tolkningsföreträde, har uttryckt det "rent essentiellt goda eller onda". Det handlar snarare om att de som uttryckt idéer om "godhet eller ondska" har sett sig själv som goda. På ett liknande sett kan vi förstå att den *rationellt grundade* distinktionen mellan människa och djur inte utgör ett allmängiltigt sanningskriterium för vad djuret är. Det handlar snarare om att det har utgjort en sanning för den dominerande diskursen om djuret, vilket grundlagts i det metafysiska subjektet som Derrida är ute efter att ställa på sin spets. Vi kan tänka oss att Derrida skulle hävda att Singer i sitt metodologiska angreppssätt är fast i en filosofisk tradition byggd på rationella principer men också att Singer är en del av det metafysiska subjektet som Derrida ämnar ifrågasätta. Vi måste först lyfta och göra upp med det rådande subjektet, som präglats av det manliga, det talande och det köttätande. Det är den nämnda

metodologiska skillnaden mellan Singer och Derrida som får oss att inse att det finns något väsensskilt i hur man ställer frågan om djuret och människan, även om båda har ambitionen att höja dess status

Som en konsekvens av den nämnda metodologiska skillnaden, följer en skiljaktighet i synen på "vilka djur" som skulle kunna inkluderas i Singers kontra Derridas djurbegrepp. Från Singers argumentation kan vi tillskriva vissa djur egenskaper som tidigare setts som specifikt mänskliga. Implicit innebär det också att Singer exkluderar vissa djur som inte kan tänkas uppfylla dessa egenskaper. Singer uttrycker att om det är svårt och spekulativt att säga om en varelse är självmedveten eller ej, borde det tala till varelsens fördel.⁷⁹ Vi kan tänka att om det är tveksamt om den varelse vi tänker döda är självmedveten eller inte, borde det innebära att vi inte dödar den.

Principen verkar dock enbart gälla varelser där det råder tveksamheter om deras förmåga till självmedvetenhet. När Singer exemplifierar sin utbytbarhetsprincip med fiskarna, verkar det inte råda någon tveksamhet om att de saknar förmågan till ett självmedvetande eller egenskapen av att vara *en person*. Derrida skiljer sig däremot från Singer, eftersom han i sitt lyftande av djuret undviker att koppla tankar om djurets värde till egenskaper som har med medvetande eller rationalitet att göra. Mentala och rationella förmågor hos en varelse verkar således inte ha någon betydelse för om vi ska se det som ett fullvärdigt subjekt. Det beror troligen på att mentala och rationella argument tillhör en tankestruktur som dominerat i rådande metafysiska subjektet. Vi kan tänka oss att när Derrida ställer frågan om djuret, inkluderas ett större omfång av djur medan det hos Singer snarare verkar gälla djur som vi kan bedöma inneha en viss nivå av mentala och rationella förmågor.

Svårigheten med Derridas "djurbegrepp" ligger bl.a. i huruvida alla typer av djur inkluderas? Min uppfattning är att när Derrida talar om djuret, gör han det ofta som ett seende subjekt, med en blick. Innebär det att Derrida förutsätter en "lidande blick" hos djuret, och följer det att vi bör placera de djur som bedöms sakna en "lidande blick" utanför Derridas potentiella subjektbegrepp? Svaret kan ligga i Derridas strävan att tillskriva djuret heterogenitet.

⁷⁹ Singer, 1996. s 110.

Att göra en distinktion mellan olika djur beroende på arttillhörighet eller dess egna specifika egenskaper och kapacitet, innebär enligt mig inget "brott" mot Derridas tankar. Förklaringen ligger i Derridas uttalande att vi inte bör generalisera varje enskilt djur till det homogena begreppet "djur". Derridas strävan att tillskriva djuret heterogenitet, gör det svårt att tillskriva alla djur till samma subjektbegrepp. För om Derrida tänker egenskapen av att inneha en "lidande blick" som en förutsättning för att djuret ska ses som ett subjekt, får vi problem att tolka hur han använder begreppen "djur" och "djuret". Om vi ska tro att förekomsten av djurets "lidande blick" är anledningen till att vi bör dekonstruera det rådande subjektbegreppet, kan vi också ifrågasätta vem eller vilka som berörs när Derrida ställer frågan om "djuret".

5.2.1. Singer om människans köttätande attityd

Även om Singers och Derridas vägar skiljer sig när de angriper den rådande distinktionen mellan människa och djur, finns det tankar som pekar mot en viss samstämmighet. I Derridas begrepp "Carnofallogocentrism", kan vi se att det i egenskapen av att vara köttätare finns en stark analogi med att ses som ett fullvärdigt subjekt. Även om Singer inte fäster någon vikt i att problematisera och dekonstruera det dominerande subjektet och dess struktur, bryr han sig desto mer om åsikter som inte ligger långt ifrån Derridas begrepp om "carnofallogocentrism". Singer hävdar att det för de praktiska moralprinciperna skull vore fördelaktigt att avvisa dödandet av djur för mat, om det inte krävs för att överleva. Att döda djur för mat får oss att se dem som objekt.⁸⁰ Vidare säger han att:

Så länge vi fortsätter att använda djur på det här sättet är det omöjligt att förändra våra attityder till djur på det sätt som de borde ändras.⁸¹

Den rådande och dominerande attityden till att äta djur verkar både för Singer och Derrida vara en avgörande faktor när det gäller att belysa djurets låga status. Om vi dessutom tolkar Singers argument om "medvetande och självmedvetande" som otillräckliga när det gäller att styrka en distansering mellan människan och djuret, kan vi se en antydning att det snarare är människans inställning till att äta

⁸⁰ Ibid. s 121.

⁸¹ Ibid. s 121.

kött som står i vägen för ett upphöjande av djurets status. Såväl Singer som Derrida verkar eniga om att om vi på allvar vill höja djurets status, så måste vi ändra vår attityd att se djuret som mat. Argument som förespråkar att dödandet av djur för mat är nödvändigt för att vi ska överleva är idag ofta enkla att slå håll på med tanke på det utbud av näringsrik vegetarisk kost som finns att tillgå i många länder.

Frågan är dock vad som väntar på andra sidan av Derridas dekonstruktion av det metafysiska subjektet? Kan vi efter att på allvar ha tagit itu med det dominerande subjektets "Carnofallogocentrism" och dess strukturella påverkan, tillskriva rättigheter som kan ses som jämställda med människan? Eller är Derridas tanke att vi efter en omvälvande reform av det metafysiska subjektet och vårt begrepp om "djuret" lyckas tänka annorlunda, och tänka något som tidigare varit "otänkt"? Dekonstruktionen av metafysiska begrepp som "människa" och "djur" skulle i sådana fall innebära att tanken på att tillskriva djuret mänskliga egenskaper - såsom Singers ambition tycks vara - inte längre skulle vara aktuellt. Anledningen till det är att en sådan tanke skulle höra hemma i en förlegad metafysisk tradition om djuret. Jag kommer gå in närmare på hur vi kan förstå den andra sidan av dekonstruktionen i en avslutande granskning av Derridas resonemang.

5.3. Etiska konsekvenser hos Derrida

Min förståelse för hur Derrida problematiserar begreppet "djur", utgår från hans neologism *l'animot* och i vilka konsekvenser vår syn av ordet "djur" just som ett "ord" får. När vi generaliserar alla djurarter och varje enskild varelse till att innefattas i ett homogent begrepp "djur", tar vi också ifrån varje djur dess potentiella subjekt. Det är möjligt att tänka sig att denna objektifiering av begreppet "djur" har fått oss att tro att de övergrepp som sker mot djuret är legitima. Det är den typen av "logisk kullerbytta" som Derrida vill ifrågasätta innan vi börjar föra en diskussion om att tillskriva mänskliga rättigheter till djuret.

Den komplexa frågan är dock hur vi konkret ska kunna höja djurets status utan att tillskriva det rättigheter som är förankrade i "mänskliga" egenskaper? Det står klart att Derrida erkänner att det sker hemska övergrepp mot djur och det

är önskvärt att övergreppen mot djur upphör.⁸² En möjlig lösning är att Derrida tänker sig att vi inte är redo att komma upp med något konkret förslag på hur vi ska förhindra övergreppen mot djur, innan vi på allvar tar itu med det metafysiska subjektet som idag styr diskursen om djuret. Min uppfattning är att vi först måste "klä av" den historia som präglats av det manliga, det rationella och den offerstruktur som framförallt fått mannen att dominera över djuret. Vi måste också sluta frånta djuret dess subjekt, för då ger människan sig själv rätten att behandla djuret som ett intresselöst objekt.⁸³ Hur ifrågasättande ska ta sig uttryck, vad det nya subjektet ska fyllas med och vad det konkret skulle innebära för djurets etiska position, är dock frågor som jag inte tycker besvaras av Derrida.

Det finns ytterligare ett frågetecken vid Derridas tankar om gränsen mellan människan och djuret. Derrida motsätter sig tanken på att det skulle finnas *en oöverstiglig* gräns mellan människan och djuret. Dock uttrycker han att det inte innebär att det inte skulle finnas någon skillnad alls mellan människan och djuret, vilket framgår när han säger att: "*I shan't for a single moment venture to contest that thesis, nor the rupture or abyss between this 'I-we' and what we call animals*".⁸⁴ Derridas uttalande kritiserar av Matthew Calarco. Orsaken till Calarcos kritik mot Derridas uttalande att det finns odiskutabla "klyftor och skillnader" mellan människan och djuret, ligger i att Derrida inte någonstans i sina arbeten och avhandlingar försöker säga var dessa klyftor ligger.⁸⁵ Enligt Calarco är det samma kritik som han själv riktar mot Derrida, som Derrida riktade mot Heideggers distinktion mellan människa och djuret.⁸⁶

Samtidigt som Derrida ifrågasätter att det skulle finnas något som är specifikt mänskligt – och avfärdar egenskaper såsom medvetande, förmåga till språk, rationalitet – erbjuder han inte några förslag på vad dessa gränser istället skulle kunna vara. Vad säger det om Derridas syn på distinktionen mellan människa och djur? Ska vi förstå det som att vi ändå bör vidmakthålla distinktionen mellan människa och djur? Jag är själv inte övertygad om hur jag ska förstå det och det

⁸² Calarco, 2008. s 108.

⁸³ Ibid. s 108.

⁸⁴ Derrida, 2008. s 30.

⁸⁵ Calarco, 2008. s 146.

⁸⁶ Ibid. s 146.

framstår som oklart vilka etiska konsekvenser en dekonstruktion av det metafysiska subjektet skulle kunna innebära. För om vi ska tänka om historien – och det rådande subjektet som dominerat över djuret - hur ska vi då tänka den alternativa gräns som Derrida föreslår mellan människan och djuret, men inte sätter ord på? Det är möjligt att vi enligt Derrida inte bör ta hänsyn till "gränserna". En till synes "ofilosofisk lösning" vara att det visserligen finns skillnader men att vi inte behöver bry oss om dem eftersom de ändå inte kan eller bör användas för att mäta och värdera ett liv framför ett annat.

5.3.1. "Vegetarianism"?

Om vi försöker analysera vilka konsekvenser Derridas tankar kan få, är ett tänkbart första steg att vi börjar främja "vegetarianiska tankar" och hur man kan utveckla den potential som finns i begreppet. Som vi sett tidigare, ansluter sig även Singer till det faktum att det är nödvändigt att vi slutar se djuret som mat för att på allvar ändra relationen mellan människan och djuret. Det problematiska med vegetarianismen som en potentiell lösning ligger i det som Calarco konstaterar; *"there is simply no way to nourish oneself in advanced industrial countries that does not involve harm to animal life"*.⁸⁷ Att låta bli att döda djur för mat kan visserligen ses som ett första, nödvändigt steg till att erkänna djuret ett mer fullvärdigt subjekt men det kvarstår många frågor som följer om hur ett följande steg kan se ut.

Hur ska vi se användandet av djur för att till exempel producera mat på annat sätt än att döda dem, vid olika sportevenemang och utställningar eller hur vi överhuvudtaget gör anspråk på ett ägande av djuret? Det är svårt att se hur vi ska behandla djuret för att inte objektifiera det eller hur vi ska se på djuret som ett subjekt, utan att utgå från rättigheter som har sin utgångspunkt i det mänskliga. Även om jag delar Singers och Derridas tankar om att det är ett nödvändigt steg att människan borde ändra sin attityd till att se djuret som mat, är det oklart vad ett efterföljande steg torde vara.

5.4. Avslutande ord: Singer, Derrida och djuret

⁸⁷ Ibid. s 134.

Sammanfattningsvis kan vi säga att Singers ambition i djuretiska frågor är att utifrån rationella och logiska härledningar tillskriva djuret mänskliga rättigheter. Medvetande och självmedvetande är inte tillräckliga argument när människan försöker tillskriva sig en särställning gentemot djuret. Det gäller även argument om människans arttillhörighet. För Derrida ligger det varken ett intresse eller någon nödvändighet i att vi ska utveckla djuretiska frågor utifrån mänskliga riktlinjer. Att motivera en utvecklad djuretik och djurrättsliga frågor utifrån traditionell rättighetsteori, leder i stället till att man anspråkslöst för vidare ett synsätt av en argumentationsstruktur som är en del av problemet. Såväl Singers som Derridas förslag på en förändrad bild av distinktionen mellan människa och djur, innebär svårtolkade etiska konsekvenser vid tillämpning. Att förändra attityden att se djuret som mat kan dock ses som ett viktigt och konkret första steg innan vi tar nästa.

Till viss del kan det ses som en aning naivt att försöka tillämpa Derridas tankar om djuret på ett normativt plan. Det kan vara så att Derridas tankar om djuret och det metafysiska subjektbegreppet befinner sig på ett för tidigt stadium för att idag kunna tillämpas. Jag inser att jag själv i mitt skrivande och i mitt användande av begrepp som "djuret" och "djur" - enligt Derridiansk mening - troligen gör mig skyldig till ett objektifierande av djuret. Derrida ställer oss inför en stor utmaning när han ber oss att tala och skriva om djuret på ett sätt som skiljer sig från den rådande fastlagda tankestrukturen, och som troligtvis håller "oss" tillbaka från att fullt ut kunna sätta ord på en förändring som jag tror att Derrida vill åstadkomma.

Det framstår för mig som att Derrida själv brottas med vad som bör läggas i ett begrepp som "djuret" och dess relation till subjektbegreppet han ämnar dekonstruera. På ett sätt framstår människan som oförmögen att uttrycka vilka etiska konsekvenser som bör följa av att vi ger tillbaka djuret dess subjekt, när vi inser att djuret inte kan tala och inte uttrycka vilken "rätt" det självt vill ha. Derridas förklaring skulle kunna ligga i att vi idag bedömer förmåga till tal och respons som nödvändiga egenskaper för att kunna ses som ett fullvärdigt subjekt. Derrida blir på så vis en röst som förespråkar ett tänkande kring djuret som samtidigt pekar bortom rationaliteten, talet och språket, vilket gör honom till en röst för det idag "omöjliga" och det "otänkta".

Det vi kan säga klart är att Derridas tankar utgör ett brott mot dagens gällande tankestruktur som påverkar hur vi ser på distinktionen mellan människa och djur. Att fortsätta diskutera Derridas frågor kring djuret och hans dekonstruktion av det rådande subjektbegreppet kan således vara en förutsättning för att vi ska kunna tänka något nytt och på allvar lämna Descartes "cogitobegrepp". Den väg jag tror att Derrida föreslår ter sig betydligt mer komplex än den som Singer föreslår. Det finns dock en tendens inom filosofihistorien, att de mest storslagna tankarna är de som sist låter sig begripas men också är de som står sig längst.

6. Litteraturlista:

Böcker

Aristoteles. *Politiken*. Översättning och kommentar av Karin Blomqvist.
Paul Åströms förlag. Jonsered 1993.

Bentham, Jeremy. *An Introduction to the Principles of Morals and Legislation*. Ur
Peter Singers, *Praktisk Etik – Andra upplagan* (1996).

Calarco, Matthew. *The Passion of the Animal – Derrida*. Ur *Zoographies: The
Question of the Animal - from Heidegger to Derrida*.
Columbia University Press. New York 2008

Calarco, Matthew. *Metaphysical Anthropocentrism – Heidegger*. Ur *Zoographies:
The Question of the Animal - from Heidegger to Derrida*.
Columbia University Press. New York 2008

Derrida, Jacques . *The Animal That Therefore I Am* . Originaltitel, *L'animal que
donc je suis*. Edited by Marie-Louise Mallet, Translated by David Wills.
Fordham University Press . New York 2008

Descartes, René. *Discourse on the Method*. Översättning Robert Stoothoff, i *The
Philosophical Writings of Descartes*, vol.1
Cambridge University Press, 1985.

Singer, Peter. *Praktisk Etik – Andra Upplagan*. Originaltitel, *Practical Ethics -
Second Edition*. Översättning Jonas Josefsson.
Thales, Stockholm 1996

Elektroniska uppslagsverk

Internet Encyclopedia of Philosophy: *Animals and Ethics: Aristoteles*

Författare: Scott Wilson.

Uppdaterad: Jan 2010

<http://www.iep.utm.edu/anim-eth/>

Internet Encyclopedia of Philosophy: *Animals and Ethics: Rene Descartes*

Författare: Scott Wilson.

Uppdaterad: Jan 2010

<http://www.iep.utm.edu/anim-eth/>

Internet Encyclopedia of Philosophy: *Jacques Derrida*

Författare: Jack Reynolds.

Uppdaterad: Jan 2010

<http://www.iep.utm.edu/derrida/>

”Universal Declaration of Animal Rights”

Hämtad från Djurrättsorganisationen *Worldwide Events to End Animal Cruelty*

(”WEEAC”) hemsida: <http://www.weeac.com/universal-declaration-of-animal-rights.html>

Uppdaterad 2011

Elektroniska Böcker

Krantz, Susan. *Refuting Singer’s Ethical Theory: The Importance of Human Dignity*

Praeger, 2002

Länk till Boken: <http://www.amazon.com/Refuting-Singers-Ethical-Theory-ebook/dp/B000QXDB7A>